

MEDALION „BIBLIOTECARI CONSACRAȚI - OAMENI DE CULTURĂ ÎN PATRIMONIUL MONDIAL”

MEDALLION „WORLD CULTURAL HERITAGE AND ITS MAIN CONSECRATED
LIBRARIANS”

VREMELNIC TRECĂTOR PRIN ALE ISTORIEI VALURI, STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO

HIGH STEWARD CONSTANTIN CANTACUZINO- A PASSERBY FLEETING THROUGH
WAVES OF HISTORY

ELENA ȚURCAN

Abstract: *Stolnic Constantin Cantacuzino was a scholar, one of the most prominent representatives of humanism in Wallachia at the end of the 17th century. His great passion, bibliophilia resulted in time by the formation of the famous library from Mărgineni.*

Keywords: *Wallachia, Cantacuzino family, scholar, library, culture*

S-a născut în anul 1640 la Tîrgoviște (data nașterii este trecută în unii autori ca fiind 1650 sau 1639) într-o bogată și prestigioasă familie boierească, cea a Cantacuzinilor din Constantinopol, ce a jucat un important rol politic în Țara Românească în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, care a dat trei domnitori „(fratele Șerban Cantacuzino, nepotul Constantin Brâncoveanu și fiul său Ștefan Cantacuzino) și, de-a lungul timpului, mai mulți cărturari. A fost fiul postelnicului Constantin Cantacuzino, mare dregător de origine greacă și al domniței Elena, fiica fostului domn Radu Șerban (1602-1611)”. [1]

Este al treilea fiu al familiei, care a avut șase băieți și șase fete. Face parte din influența familiei Cantacuzino, care s-a distins prin destoinicie, hărnicie, i-a format de mic respectul pentru învățătură și pentru carte. „La reședința de la Mărgineni în posesia tatălui, era una din cele mai mari și impresionante colecții de cărți, în care se găseau multe rarități bibliofile, care au fost transmise apoi bibliotecii Stolnicului.

A învățat carte în ambianța culturală creată la Tîrgoviște de mari cărturari ca Ignatie Petritis și Pantelimon Ligaridis”. [2] Din 1655 se află cu familia la Brașov, studiind la școala umanistă de aici. În 1658 se află la Iași. La 30 decembrie 1663, la mănăstirea Șnagov, este omorât tatăl, postelnicul Cantacuzino, din porunca lui Grigore Ghica.

Vremelnic trecător prin ale istoriei valuri, Stolnicul Constantin Cantacuzino a fost un erudit, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai umanismului din Țara

Conacul stolnicului
Constantin Cantacuzino

Românească de la sfârșitul secolului al XVII-lea, „studiază la Istanbul, Veneția și Padova (1665-1669) - la 12 martie 1665 a pornit într-o lungă călătorie de studii: începe la Adrianopol, apoi Constantinopol. Aici îi are ca profesori pe un Dionisie și pe Gherasim Cretanul. Între 1665 și 1669 ține un jurnal, cunoscut sub numele de *Carnet de însemnări*, iar de aici s-a îndreptat spre celebra Universitate din Padova „*Universitas Artistarum*” 1667-1669, unul din centrele culturale renumite ale Europei în acea perioadă. Frecventează cursurile de literatură, teologie, matematică, astronomie”. [3] Audiază concomitent studii de fizică. Are prilejul să lucreze cu profesori vestiți - psihologia cu Albanio Albanese, apoi filosofia cu Valeriano Bonvicini, Antonio Dall’Acqua.

A primit o educație aleasă pentru acele vremuri, învățând, printre altele, medicina. Aprofundează cunoștințele de limba ebraică. Întreprinde studii de logică și geografie. Din această perioadă datează și marea sa pasiune, bibliofilia, materializată în timp prin constituirea vestitei biblioteci de la Mărgineni. Pribegește în Transilvania, Moldova, Imperiul Otoman și Italia. Din lista cărților cumpărate în Italia, rezultă frecventarea literaturii clasice și umaniste. Studiile realizate în străinătate au avut o mare contribuție în formarea sa, Stolnicul venind cu o nouă atitudine față de cultură, având modestia și simplitatea aceluia care-și cunoaște posibilitățile, fiind exigent mai ales cu sine însuși. Aceste pregătiri și călătorii l-au pus în legătură cu mari cărturari și dascăli ai vremii, formându-și o vastă și serioasă cultură umanistă, întemeiată pe buna cunoaștere a limbilor elină, greacă și latină. „După un popas la Viena în 1669, se întoarce în Tara Românească. În 1670 se căsătorește cu Safta Buhus, nepoată a doamnei Anastasia, soția voievodului Gheorghe Duca. Parcurge o carieră politică însemnată, fiind cel care va hotărî destinele politice ale țării aproape 40 de ani.

Posedă o bibliotecă la Margineni care se ridică la circa 500 de volume, fiind o bibliotecă vie, un instrument de cercetare. Pentru bibliotecă folosește și serviciile unui secretar domnesc, un grec originar din insula Hios, Nicolaus de Porta”. [4] Din corespondența domnitorului Ștefan Cantacuzino rezultă că acesta, care se bucura de încrederea Stolnicului, a organizat colecția de carte de la Mărgineni.

Un document valoros pentru cultura română îl constituie catalogul bibliotecii lui Constantin Cantacuzino, care conține printre altele și o listă a cărților tipărite în principatele române la sfârșitul veacului al XVII-lea. Frumusețea bibliotecii Mănăstirii Mărgineni (jud. Prahova), întemeiată cu o parte a bibliotecii postelnicului Constantin Cantacuzino de la Mironești, este menționată deja la Del Chiaro. Se pare însă că puține cărți din acel patrimoniu au trecut în posesia stolnicului Cantacuzino. Era vorba mai ales de literatură religioasă, chiar și de sorginte protestantă. În timpul studiilor tânărul Cantacuzino realizează o primă bibliografie în limba română prin care înregistrează cărțile pe care le-a cumpărat în Italia, a întocmit un prim catalog al cărților, care au constituit baza bibliotecii sale. „Ulterior adaugă un supliment în italiană („*Summario delli miei libri*”), caligrafiat pe o tipăritură venețiană din secolul al XVI-lea. Printre acestea se aflau, pe lângă epopeile homerice, opere ale clasicii greci și latini, scrierile filozofice și cosmografice ale lui Aristotel și comentariile la opera aristotelică de Alexandru din Afrodizia. Ulterior biblioteca a fost îmbogățită de numeroase lucrări istoriografice, calendare, almanahuri, precum și de cărți aduse de oștenii români care participaseră în 1683 la asediul Vienei”. [6]

De-a lungul vieții Cantacuzino a colecționat manuscrisele cărturarilor care trecuseră pe la Mărgineni și periodice de limbă italiană. Biblioteca a fost destrămată după moartea Stolnicului, ajungând parțial în posesia lui Nicolae Mavrocordat. Un catalog al bibliotecii consemnează în anul 1839 263 de titluri de cărți care erau încă păstrate la Mărgineni.

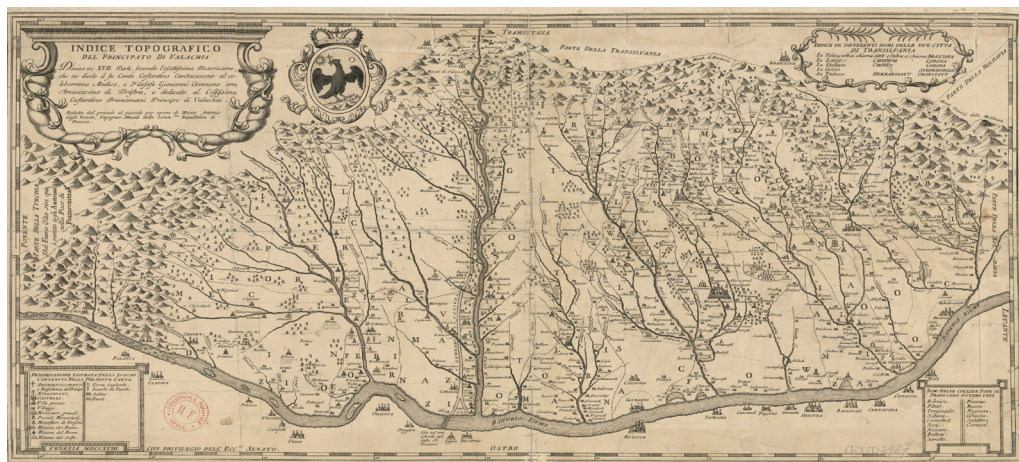
Datorită cunoștințelor sale, Stolnicul exercita un adevărat patronaj literar în epocă. „A fost însă și un autor prestigios în domeniul istoriei și al cartografiei. Folosește

fondul documentar de cărți (marcate cu Ex-libris-uri autografe) în cariera sa politică, administrativă (ca stolnic și sfetnic domnesc conduce în fapt politica externă a țării). Cărțile, manuscrisele și periodicele colecției de la Mărgineni, așezate pe domenii și pe format, au un număr de înregistrare înscris pe cotor, împreună cu denumirea domeniului în limba greacă, o modalitate de organizare a fondului de publicații larg răspândită în bibliotecile europene ale secolului al XVII-lea.”[7]

Opera sa fundamentală este însă cronică *Istoria Țării Românești*, între care se cuprinde numele ei cel dintâiu și cine au fost lăcuiitorii ei atunci și apoi cine a mai descălicat și au stăpânit până și în vremile de acum s-au tras și stă, lucrare rămasă neterminată. Cu *Istoria Tarii Românești*, pe care începe să o scrie în vremea domniei lui Șerban Cantacuzino, istoriografia noastră stabilește contacte cu istoriografia umanistă europeană (Flavio Biondo, Aeneas Sylvius Piccolomini, Matei Cromer etc.). Stolnicul Constantin Cantacuzino utilizează nu mai puțin de 26 autori clasici sau umaniști, la care putem adăuga lucrări care se înscriu în domeniul științelor auxiliare, spre exemplu, a genealogiei. Cunoaște pe istoricul și geograful Strabo, pe istoricii bizantini Procopius, Zonaras și Ioan Tzetzes. Cunoaște opera umaniștilor Flavio Biondo, Nicolaus Olahus, istoricului italian Filippo Buonacorsi, opera lui Ioan Sambucus, Philip Cluverius etc. În ea, Stolnicul Cantacuzino analizează în spirit critic problema izvoarelor istoriografiei naționale, precum și problemele principale ale originii poporului roman: romanitatea, comunitatea de origine și continuitatea populației românești în Dacia, situând istoria națională într-o perspectivă filosofică mai generală.

A întreținut corespondența diplomatică și pe teme culturale cu importante personalități ale timpului (Hrisant Notara, Ioan Cariofil, regele Ian Sobieski, împărații Iosif I și Petru cel Mare, generalul Marsigli, Nicolae Milescu, David Corbea ș.a.) și a colaborat cu traduceri efective sau în calitate de consultant la elaborarea unor tălmăciri de lucrări religioase ale fraților Șerban și Radu Greceanu (între ele și Biblia tipărită la București, în 1688), contribuind astfel la procesul de îmbogățire și mladiere a limbii

Harta Țării Românești de Constantin Cantacuzino

române scrise.

Publică în limba greacă, la Padova, în 1700, prima hartă a Țării Românești (Harta geografică a prea înaltei domnii a Ungovlahiei împărțită în șaptesprezece județe, cuprinzând descrierea și desemnul pe care le-a alcătuit prea nobilul, prea învățatul

și prea înțeleptul boier stolnicul Constantin Cantacuzino), destinată cîrmuitoarelor politici și negustorilor străini. Este un indiciu sigur că marele umanist lucra la elaborarea istoriei sale. Istoria Stolnicului, ca și Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor al lui D. Cantemir, ambele rămase neterminate, reprezintă trecerea la o nouă etapă în evoluția istoriografiei românești: depășirea povestirii cronic așezate în direcția unei istorii problematizate și întemeiate pe o severă critică a izvoarelor. În Istoria Stolnicului, narațiunea este înlocuită prin demonstrație, portretul și dialogul lipsesc (cu o singură excepție, inspirată însă de o sursă străină), accentul cade pe cantitatea și calitatea documentării. Scrierea are o predoslovie, proporțional mult mai extinsă decît prefețele cronicarilor moldoveni, în care autorul expune nu numai scopurile operei, ci și metoda de cercetare folosită și concluziile la care a ajuns în urma studierii izvoarelor. Sursele documentare ale istoriografiei românești sînt supuse unui examen aspru și nepărtinitor, care scoate în evidență marile dificultăți ale întreprinderii: istoricii străini scriu puțin despre români și nu sînt totdeauna obiectivi; letopisețele interne sînt insuficiente și rău scrise; tradițiile orale și cîntecele populare sînt lipsite de credibilitate.

Politica lui avea în vedere interesele fundamentale ale țării, apreciate de la înălțimea înțelegerii unui mare om de cultura. În timpul domniei lui Șerban Cantacuzino, dar mai ales sub Constantin Brîncoveanu și Ștefan Cantacuzino, a jucat un rol politic important, dirijînd orientarea externă a principatului muntean în direcția unei treptate și prudente îndepărtări de Imperiul Otoman și a apropierii de Austria și Rusia. Datorita acestei atitudini, a fost ucis de turci în împrejurările tragice legate de mazierea fiului sau, domnitorul Ștefan Cantacuzino (7 iun. 1716, Istanbul, Turcia).

Referințe bibliografice:

1. BULUȚĂ, Gheorghe. *Bibliologi români : Dicționar*. Tîrgoviște : Ed. Bibliotheca, 2011. 322 p. : fotogr. (Universitaria. Informare-Comunicare. Coord.: Victor PETRESCU). ISBN 978-973-712-591-0
2. *Constantin Cantacuzino*. [on-line] [accesat 17 apr. 2015]. Disponibil: http://www.tititodorancea.ro/z/biografie_constantin_cantacuzino.htm
3. *Constantin Cantacuzino stolnicul* (n. 1639 - d. 7 iunie 1716) [on-line] [accesat 16 apr. 2015]. Disponibil: http://ro.wikipedia.org/wiki/Constantin_Cantacuzino_%28stolnic%29
4. *Constantin Stolnicul CANTACUZINO - biografie - (opera și scrierile)*. [on-line] [accesat 16 apr. 2015]. Disponibil: [http://ro.wikipedia.org/wiki/Constantin_Cantacuzino_\(stolnic\)](http://ro.wikipedia.org/wiki/Constantin_Cantacuzino_(stolnic))
5. POPA, Loreta . *Marele Stolnic Cantacuzino* [on-line] [accesat 16 apr. 2015]. Disponibil: <http://jurnalul.ro/vechiul-site/old-site/suplimente/editie-de-colectie/marele-stolnic-cantacuzino-2403.html>
6. *STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO (1640-1716)*. [on-line] [accesat 16 apr. 2015]. Disponibil: <http://www.qreferat.com/referate/diverse/STOLNICUL-CONSTANTIN-CANTACUZI631.php>
7. *Fotografii*. [on-line] [accesat 16 apr. 2015]. Disponibil: https://www.google.com/search?q=constantin+cantacuzino+stolnicul&rlz=1C1SAVI_enMD605MD605&esp-v=2&biw=1600&bih=756&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=k6QwVeC7LM_YapqggbAB&ved=0CAcQ_AUoAg&dpr=1#imgsrc=